

ІСТОРІЯ НАУКИ

УДК 929: 94

О. Іванік, д-р геол. наук, проф.

E-mail: om.ivanik@gmail.com

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
ННІ "Інститут геології", вул. Васильківська, 90, м. Київ, 03022, Україна**НАУКОВА СПАДЩИНА ПРОФЕСОРА С.А.МОРОЗА
ТА ВТІЛЕННЯ ЙОГО СВІТОГЛЯДНИЦЬКИХ ІДЕЙ У СУЧАСНУ ГЕОЛОГІЧНУ НАУКУ**

Охарактеризовано наукову, організаційну та громадську діяльність видатного українського науковця, завідувача кафедри загальної та історичної геології геологічного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, відомого геолога, стратиграфа, палеонтолога, кавалера ордена "За заслуги" III ступеня, доктора геолого-мінералогічних наук, професора С. А. Мороза. Висвітлюється його внесок у розвиток української та світової геологічної науки, філософського аналізу та світоглядного знання. Аналізуються напрями сучасних геологічних досліджень, пов'язаних з науковою спадщиною відомого вченого.

Швидкоплинно летять роки, зникають і з'являються держави, стрімко, гучно й з відлунням щезають одні та приходять інші керманічі суспільства, докорінно змінюються дороговкази, то – бурхливий, непереборний, чудовий вирій життя.

Завжди в його центрі, серед самої гушавини була жага людини до Знання, до Науки. 21 лютого 2017 р. геологічна громадськість відзначила 80-річний ювілей відомого геолога, стратиграфа, палеонтолога, доктора геолого-мінералогічних наук, кавалера ордена "За заслуги" III ступеня, професора Сергія Амвросійовича Мороза. Він був саме тією людиною, яка все своє життя прагнула до знань, до Науки і до розкриття геологічних таємниць. Біографічні нотатки творчого шляху С. А. Мороза говорять про унікальність і велику неординарність цієї людини.

Сергій Амвросійович народився 21 лютого 1937 р. в м. Києві. У 1960 р. закінчив з відзнакою геологічний факультет Київського університету ім. Т. Г. Шевченка. Першу наукову доповідь зробив на засіданні геологічного гуртка, будучи студентом 1-го курсу, а перша його публікація "Об образовании опала в бурых углях Закарпатской угленосной толщи" оприлюднена на початку 60-х рр. минулого сторіччя.

Після короткочасної роботи в Інституті геологічних наук НАНУ, у 1962 р. С. А. Мороз повертається до роботи в університеті, де працює старшим геологом експедиції науково-дослідного сектора, що здійснювала геологічну зйомку лівобережжя України. У жовтні 1963 р. він був зарахований на стаціонар аспірантури кафедри історичної геології, яку достроково закінчив у 1966 р. і захистив кандидатську дисертацію на тему "Сумська світа палеоцену Дніпрово-Донецької западини", яку головний опонент професор. О. Каптаренко-Чорноусова визначила як дослідження докторського рівня.

Згодом працював у Київському університеті начальником Науково-дослідної частини і старшим науковим співробітником геологічного факультету (1965–1971). У 1971 р. С. А. Мороз захистив докторську дисертацію "Палеоцен Дніпрово-Донецької западини", ставши одним з наймолодших докторів геолого-мінералогічних наук України. З 1976 по 1983 р. він працював на географо-геологічному факультеті Одеського державного університету ім. І. І. Мечникова, де протягом шести років очолював кафедру палеонтології та регіональної геології. Наслідки своїх геологічних розвідок цього часу він згодом оприлюднив у монографії "Геологічна будова Північного Чорномор'я" (1995), де встановив причину відсутності в нормальному стратиграфічному розрізі (Центрального Причорномор'я) вище понтичних відкладів осадків кіммерію (дакію) пліоцену, яка полягала в різкій неотектонічній активізації протягом післяпонтичного часу, коли на терені Центрального Причорномор'я почали формуватись вкладено-врізані товщі солонуватоводних відкладів, а на території Керченського півострова Криму – своєрідні мульті, де формувались поклади осадових залізистих руд.

Понад десять років Сергій Амвросійович присвятив вивченню палеогенових і неогенових відкладів Донбасу, що було узагальнено в монографії "Кайнозойські моря Донбасу" (1975). Ним було опрацьовано цілком оригінальна стратиграфічна схема, в якій у складі вперше встановленого палеоцену виокремлена олістостромна "брило-брекчієва товща" (багато хто з геологів вважав її астроблемною за природою).

З 1983 по 1997 р. протягом 14 років працював на посаді професора, а згодом завідувача (із 1984 р.) кафедри загальної та історичної геології геологічного факультету Київського університету ім. Т. Г. Шевченка. Важко також переоцінити натхненні зусилля, докладені професором С. А. Морозом для розвитку і підняття престижу наук палеонтології й стратиграфії, формування авторитетної наукової школи дослідників кайнозою та геологічної науки загалом, якій він був безмежно відданий. Він був гідним продовжувачем традицій наукової школи палеонтології і стратиграфії, заснованої в 50-ті рр. академіком Б. С. Чернишовим і професорами М. М. Ключниковим і О. Л. Ротасем.

Підтвердженням високопрофесійних фундаментальних досліджень професора С. А. Мороза є опрацьовані ним, на рівні монографічних видань, проблеми геологічної будови континентів і Світового океану, стратиграфії і палеонтології, палеогеографії, геотектоніки, геології нафти і газу, географічного землезнавства, історії, методології та філософії наук про Землю, теорії біосфери й охорони довкілля, дидактики вищої школи. Саме він уперше в Україні фундував історико-методологічну галузь геології, із грифом Мінвузу СРСР опублікував перший в тогочасному Радянському Союзі навчальний посібник "Методологія геологічної науки" (1985). С. А. Морозом опрацьовано оригінальну методолого-філософську концепцію біосферної форми руху (організації) земної матерії. Сергія Амвросійовича вважають одним із фундаторів історико-методологічної гілки сучасного геологічного знання, а також гідним продовжувачем філософської спадщини В. І. Вернадського [6].

С. А. Морозом, за результатами багаторічних досліджень, було накопичено величезний фактичний матеріал зі стратиграфії палеогенових відкладів Східно-Європейської платформи і суміжних регіонів, який було уніфіковано та генералізовано. Високу оцінку світової наукової громадськості здобула розроблена ним оригінальна стратиграфічна схема палеогенової системи Східноєвропейської платформи, Кримсько-Кавказької області та дотичних регіонів. Це знайшло відображення в таких монографіях Сергія Амвросійовича, як "Методологія геологічної науки" (1985), "Методологічний аналіз стратиграфічних границь" (1988), "Просторово-часові аспекти стратиграфії" (1988), "Основи пізнавального процесу в сучасній геології" (1989) та ін.

Науково важливими для стратиграфічної науки є досягнення С. А. Мороза в пізнанні історико-геологічної природи Лузанівського страторегіону палеоцену Євразії, які зводяться до такого. Установлено, що так звана "райгородська товща" (потужність до 200 м), котру попередні дослідники вважали тектонічною брекчією або своєрідними континентальними утвореннями, є олістостромною товщею морського походження. Ця товща утворилася протягом надзвичайно малого проміжку часу (порядку однієї зони міжнародної хроностратиграфічної шкали) наприкінці маастрихтського віку пізньої крейди в межах дуже своєрідних, розломної природи, рифтоподібних вузьких гребенових западин. Останні утворилися внаслідок прояву, саме у цей період, ларамійської фази альпійського тектоорогенезу на території чималої Середньодніпровської кільцевої тектономагматичної структури, до якої належить терен Лузанівського страторегіону палеоцену та північною окраїною якої є Канівські дислокації.

Палеоценові відклади Лузанівського страторегіону вперше виокремлені в лузанівську серію (аналог сумської серії чи надгоризонту Дніпровсько-Донецької западини), що включає макартитську і ташлицьку світи з урахуванням результатів досліджень усіх наявних комплексів макро- і мікробіоти, абсолютних датувальних калій-аргоновим методом за глауконітом. Лузанівська серія, як було доведено, залягає здебільшого на невеличкій стратиграфічній перервою (відсутня лише нанопланктонна зона *Biantholithus sparsus* нижнього данію) на "райгородській товщі" пізнього маастрихту та трансгресивно перекривається безкарбонатними піщаними осадами нижнього еоцену (аналоги горизонту "а" Г. Радкевича в районі Канівських дислокацій, лебединського горизонту С. Мороза в межах Дніпровсько-Донецької западини і суміжних районів). Важливо, що в товщі лузанівської світи встановлені майже всі стандартні датувальні рівні за планктонними організмами (коколітофори, диноцисти, форамініфери), що зайвий раз підкреслює значущість Лузанівського страторегіону палеоцену Євразії [10].

Розв'язання геологічних "ребусів" було властивим науковій діяльності С. А. Мороза. Так, наприклад, він перший розшифрував формування Канівських дислокацій як прояв механізму утворення олістостромних товщ протягом своєрідного дейтероорогенезу, що розпочався ще наприкінці крейдового періоду у зв'язку із проявом ларамійської фази альпійського тектоорогенезу. Такий висновок ґрунтувався на результатах цілеспрямованих стратиграфічних досліджень.

Оригінальними та стратиграфічно і палеонтологічно обґрунтованими є ідеї професора С. А. Мороза щодо віку буримської світи. Він відносив зазначені утворення до глядівської світи палеоцену, стратотип якої було встановлено та описано співробітниками кафедри загальної та історичної геології в Глядовому ярі на околиці с. Хмільна Канівського району Черкаської області. До цієї світи у стратотипі віднесено товщу вапнистих і безкарбонатних пісків зеленуватих, при вивітрюванні білястих, різнозернистих, іноді гравелістих, розмаїто-шаруватих кварц-глауконітових і пісковиків, що за даними [3] належать до альбського (передусім "шар Виржиківського") та сеноманського ярусів крейди. За теорією Сергія Амвросійовича глядівська світа за своєю природою є своєрідною олістостромною товщею. В її палеогеновому піщаному "матриксі" в нижній частині розрізу скупчено зруйновані пласти сеноманських пісковиків і брили й уламки шампанської писальної крейди. Ці олістоліти утворилися під впливом тектонічних рухів ларамійської фази тектоорогенезу і глиняного діпіризму середньоруської товщі, що подекуди фіксуються в середній частині світи. Верхня частина розрізу останньої представлена одноманітними алевроитовими пісками, у покрівлі яких часто-густо присутні лінзи (потужність 0,5–8,0 м) "глауконітової крейди" і вивопнені сліди біотурбації. На думку науковця, на більш молодий вік відкладів може вказувати комплекс решток макрофауни (зуби ламноїдних акул, спікули губок, молюски двостулкові та червоногі) і листяної флори та аналіз спорово-пилкових спектрів, у складі яких поряд з давніми формами, перевідкладеними з утворень мезозою, присутні більш молоді види, здебільшого характерні для палеоцену. Висновок про палеоценовий вік глядівської світи певним чином узгоджується з матеріалами щодо вивчення мікрофітофосилій – властивого нанопланктону та диноцист. За переконанням С. А. Мороза, глауконітова крейда не є інсінтним осадком. Вона утворилася внаслідок розмиву та перевідкладення писальної крейди під час розширення і стабілізації палеогенового морського басейну. Представлені дані свідчать про дискусійність визначення віку альб-сеноманських і палеогенових відкладів Канівського Придніпров'я, що неодноразово обговорювалось у численних публікаціях [6 та ін.], однак достовірність представлених Сергієм Амвросійовичем із співавторами результатів є обґрунтованою та доведеною на основі застосування комплексу методів [2, 8–10].

Значний пласт наукової творчості С. А. Мороза належить до розв'язання проблем стратиграфії палеогенових відкладів Європи, зокрема кореляції платформного ("бореального") і тетичного ("тропічного") палеоцену. До останнього

належать палеогенові товщі Кримсько-Кавказької палеобіогеографічної області, вивченням яких Сергій Амвросійович займався протягом тривалого часу. Ці дослідження дозволили істотним чином уточнити й удосконалити стратиграфію палеогену Криму і Кавказу. Зокрема, була доведена неправомірність виділення в Криму самостійних сімферопольського і новопавлівського регіонів (горизонтів), товщі яких він включив до вперше виокремленого горизонту Приємного побачення (віковий діапазон: пізній іпр – ранній бартон). Також уперше був виділений танківський горизонт як найнижчий складник нижнього еоцену, а вік палеоценового качинського горизонту визначений як пізній монс-танет, якому відповідає горизонт Гарячого Ключа Північного Кавказу і гусмістинської світи Південного Кавказу (Абхазія). У кінцевому підсумку було нагромаджено величезний новітній фактологічний матеріал зі стратиграфії палеогенових відкладів Східноєвропейської платформи і суміжних регіонів, котрий потрібно було уніфікувати і генералізувати. У 1995–1996 рр. С. А. Мороз уперше здійснив уніфікацію і генералізацію наслідків стратиграфічних досліджень палеогенових відкладів величезної території Східноєвропейської платформи і дотичних регіонів, опрацювавши оригінальну стратиграфічну схему. В останній аргументовано скорельовані платформні ("бореальні") і тетичні ("тропічні") регіостратони, зокрема доведено відповідність горизонту Приємного побачення Криму його достовірним аналогом на Кавказі, бучацького горизонту Північної України й мечеткінського горизонту Поволжя, а також правомірність зіставлення кумського і альмінського горизонтів Криму та їхніх Кавказьких аналогів з київським надгоризонтом Північної України, з аксайським, балаклеїським горизонтами Поволжя.

Ці дослідження, а також результати дослідження палеогеографічних умов цього часу знайшли відображення в капітальному двокнижжі "Історія біосфери Землі" (1996).

За свої палеонтологічні дослідження, С. А. Мороз світовою громадськістю вважається провідним фахівцем у галузі палеонтологічного вивчення палеогенових молюсків і брахіопод, серед яких описано низку видів.

Сергій Амвросійович Мороз мав велику кількість учнів-послідовників, які розвивали та поглиблювали його ідеї в різних сферах геологічного знання. Його глибока чуйність поряд із суворістю (на перший погляд), але справедливою вимогливістю змушували постійно просуватися вперед у вирі наукового пошуку. Величезна працездатність цієї людини спонукала до безпелічного наслідування, позбавленого пасивного споглядання та була запорукою наукових досягнень. Професор С. А. Мороз мав надзвичайно широке коло наукових інтересів, що безумовно знайшло відображення у сфері діяльності та працях його учнів. Розв'язання наукових проблем теоретичної та прикладної геології здійснювалося за напрямом стратиграфії, палеонтології, історичної геології, морських геологічних досліджень, філософських основ пізнання геологічного середовища, геоекології тощо. Побачити професора своїм науковим керівником мріяли фахівці з різною освітою: географи, геологи, біологи, філософи, оскільки безмежна кількість його ідей стосувалася дуже різних галузей геологічного знання. Сергій Амвросійович був справжнім патріотом Науки та Вченим з великої літери, мав широкий науковий світогляд, що сприяло розв'язанню проблемних питань як власне геологічної науки, так і міждисциплінарного характеру. Його постійне прагнення до наукового пошуку та розв'язку геологічних ребусів були прекрасним прикладом для його учнів і спонукали до активної творчості.

Сергій Амвросійович підготував і випустив двох десятків докторів і кандидатів геолого-мінералогічних і геологічних наук, які працюють як в Україні, так й інших країнах світу (В'єтнамі, Росії та ін.) і гідно продовжують його геологічні, методолого-світоглядницькі та філософські вишукування.

Протягом останніх років свого життя С. А. Мороз займався проблемами морської геології, четвертинної геології та палеогеографії. Зокрема, він опрацював оригінальну модель морського кремененакопичення, яка оригінальним чином урахує фактори субмаринного розвантаження прісних вод, механізму дії гідрофронтів і геохімічних бар'єрів. Результати його досліджень у цьому напрямі узагальнені в таких монографічних виданнях, як "Геологічний пошук у світовому океані" (1986), "Модель морського кремененакопичення" (1986), "Екологія внутрішніх морів за умов антропогенного стресу" (1989), "Геохімічний моніторинг Чорного моря" (1990), "Теоретичні та методологічні питання вивчення морських геоєкосистем" (1993) та інших публікаціях [5 та ін.]. На жаль, невдачею закінчилося ініціативне діяння С. А. Мороза стосовно створення на геологічному факультеті Київського університету спеціалізації "Морська геологія", однак його колеги та учні відновили в Університеті викладання навчальної дисципліни "Морська геологія" та видали перший в Україні підручник "Основи морської геології" (2004) та "Морська геологія" (2016) (автори – чл.-кор. НАН України, проф. О. Ю. Митропольський і проф. О. М. Іванік) [7].

Загалом своїм науковим розробкам і міркуванням С. А. Мороз присвятив понад 250 наукових праць, у тому числі близько 50 монографій [11].

Пам'ять про Сергія Амвросійовича Мороза живе. Його колеги та учні завжди пам'ятатимуть його усмішку та принциповість, геологічні ідеї та ентузіазм. Так, 21–23 лютого 2007 р. на геологічному факультеті Київського національного університету ім. Тараса Шевченка відбулася науково-практична конференція "Від геології до біосферології. Проблеми сьогодення, майбутні перспективи", присвячена пам'яті завідувача кафедри загальної та історичної геології, заслуженого діяча науки і техніки, професора С. А. Мороза з нагоди 70-річчя від дня народження. Конференція була організована спільними зусиллями Міністерства освіти і науки України (геологічний факультет Київського національного університету ім. Тараса Шевченка та геолого-географічний факультет Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова) і Національної академії наук України (Інститут геологічних наук та Інститут філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України). У роботі конференції взяли участь учені України, Російської федерації, Молдови та Білорусі, які презентували результати наукових досліджень. Активну участь у роботі конференції брали також аспіранти та студенти.

21 лютого 2017 р. з нагоди 80-річного ювілею Вченого було проведено розширений семінар кафедри загальної та історичної геології, на якому було представлено низку доповідей відомих Учених як Київського національного університету імені Тараса Шевченка, так і Національної академії наук України, присвячених науковій спадщині С. А. Мороза та втіленню його світоглядних ідей в геологічну науку.

На сьогодні на кафедрі загальної та історичної геології ННІ "Інститут геології" продовжуються дослідження, розпочаті С. А. Морозом. Співробітники, науковці та аспіранти кафедри беруть участь у виконанні таких науково-дослідних тем: "Біостратиграфія, палеоекологія і палеогеографія фауністично охарактеризованих відкладів України", "Моделювання зсувної небезпеки локального і регіонального рівня (на прикладі модельних полігонів Середнього Придніпров'я)", "Структурний аналіз і тектонічна еволюція різновікових комплексів України", "Еволюція, четвертинне розселення і видоутворення *Spermophilus* у Причорномор'ї". У рамках цих тем продовжуються дослідження Канівських дислокацій та розв'язуються проблеми їхнього утворення, розробляються й удосконалюються стратиграфічні схеми як континентальних, так і морських відкладів. Сучасний стан наукової стратиграфо-палеонтологічної школи відзначається переважанням досліджень біофаціального і палеоекологічного напрямку. Так, побудовано фаціальну модель вендських відк-

ладів за фауною Metazoa; на основі вивчення різних груп табулятоморфів побудовано фаціальну модель силурійського шельфу. Виконано літолого-палеогеографічні та палеобіономічні реконструкції основних етапів становлення та розвитку альб-сеноманського епіконтинентального морського басейну півдня та південного заходу України. На базі лабораторії мікропалеонтології та біостратиграфії виконуються роботи з аналізу біофаціальної характеристики донних відкладів шельфу Антарктичного півострова та Азово-Чорноморської западини (за діатомовими водоростями), проводяться дослідження складу та якості мінеральних вод України із визначенням мікропалеонтологічного складу. Розвиваються нові напрями наукових досліджень, зокрема моделювання геологічних процесів і структур, геолого-фізичне моделювання стану складних природно-техногенних систем (ПТС) з використанням методів геологічного та тектоно-фізичного аналізу; детерміноване моделювання тектонічних процесів; математичне моделювання природно-техногенних систем і розробка програмних комплексів за розрахунками напружено-деформованого стану ПТС; ГІС-аналіз факторів виникнення небезпечних геологічних процесів.

Життя, особливо сьогодні, саме втручається в засади нашого співіснування, але всі ми будемо пам'ятати наших Учителів, їхню незабутню любов до науки і віддавати глибоку шану людям, які працювали поряд з нами, і працюючи, стали нашим судьбоносним дороговказом.

Список використаних джерел

1. Андреева-Григоревич А. С. Зональний поділ за нанопланктоном палеогенових відкладів Бахчисарая / А. С. Андреева-Григоревич // Доп. АН УРСР. Сер. Біол. – 1973. – № 3. – С. 195–197.
2. Глядівська світа палеоцену Канівського стратотипу / С. А. Мороз, Н. С. Кирвел, Ю. В. Совяк-Круковський, Л. В. Чернова // Тез. XVIII сесії УПТ. – К., 1995. – С. 46–47.
3. Державна геологічна карта України. Масштаб 1 : 200 000. Центральноросійська серія. Аркуш М-36-XX (Корсунь-Шевченківський). – К. : Державна служба геології та надр України, Державне підприємство "Українська геологічна компанія", 2012. – 191 с.
4. З галереї славетних синів України (до 70-річчя з дня народження С. А. Мороза) / О. Ю. Митропольський, Є. П. Ларченков, М. С. Огняник, О. М. Іванік // Геолог України. – 2007. – № 1. – С. 66–69.
5. Іванік О. М. Створення седименто-літогенетичних моделей для вирішення проблемних ситуацій дослідження седиментаційних обстановок океанічних басейнів / О. М. Іванік, С. А. Мороз, О. Ю. Митропольський // Геолог від Бога. Науково-навчальний посібник. – К. : Знання, 2000. – С. 187–195.
6. Киселевич Л. С. Проблеми виділення в районі Канівських дислокацій глядівської світи палеоцену та її валідність / Л. С. Киселевич // Геол. журн. – 2008. – № 4. – С. 131–136.
7. Митропольський О. Ю. Морська геологія : підручник / О. Ю. Митропольський, О. М. Іванік. – К. : ВПЦ "Київський університет", 2016. – 478 с.
8. Мороз С. А. Біостратиграфія палеоцену Канівського стратотипу / С. А. Мороз, І. П. Соколов, Ю. В. Совяк-Круковський – К. : Ін-т геол. наук НАН України, 1994. – 46 с. (Препринт / НАН України, Ін-т геол. наук; 94-2).
9. Мороз С. А. Особливості палинокомплексу олістостромної товщі глядівської світи Канівського стратотипу "бореального" палеоцену / С. А. Мороз, Н. С. Кирвел, Л. В. Чернова // Тези XIX сесії УПТ. – К., 1996. – С. 42–43.
10. Мороз С. А. Палинологічна характеристика палеогенових відкладів Канівського та Лузанівського стратотипів / С. А. Мороз, Н. С. Кирвел, І. П. Соколов // Геолог від Бога. – К., 2000. – С. 28–38.
11. Сергій Амвросійович Мороз. Бібліографія / С. Г. Половка, О. М. Іванік, Л. В. Попова, О. О. Солоніна – К., 2007. – 40 с.

References

1. Andreeva-Grigoryevich, A. S. (1973). Zonal dissection of Paleogene deposits in Bakhchisarai according to the nannoplancton. *Dop. Akad. Nauk URSR. Ser. Biol.*, 3, 195–197. [in Ukrainian].
2. Moroz, S. A., Kurvel, N. S., Sovyak-Krukovsky, Yu. V., Chernova, L. V. (1995). Paleocene Glyadiv suite of the Kaniv stratotype region. *Ecosystems of the Ukraine geological past*. Kyiv, p. 46–47. [in Ukrainian].
3. State Geological Map of Ukraine. (2012). Scale 1:200 000, sheet M-36-XX (Korsyn-Shechenivskiy). Public service of Geology and Mineral Resources of Ukraine, State Enterprise "Ukrainian Geological Company". Kyiv, 191 p. [in Ukrainian].
4. Mitropolsky, O. Yu., Larchenkov, E. P., Ognanyuk, M. S., Ivanik, O. M. (2007). From a cohort of nice sons of Ukraine (to the 70th anniversary since the birth of S.A. Moroz). *Geologist of the Ukraine*, 1, 66–69. [in Ukrainian].
5. Ivanik, O. M., Moroz, S. A., Mitropolsky, O. Yu. (2000). Creation of sedimento-litogenetic models for the solution of problem situations of the research of the sedimentary situation of oceanic pools: Geologist from God. Kyiv: Znannya, 187–195. [in Ukrainian].
6. Kyselevych, L. S. (2008). Distinguishing problems of Paleocene Glyadiv suite in the Kaniv dislocations region and its validity. *Geological journal*, 4, 131–136. [in Ukrainian].
7. Mitropolsky, O. Yu., Ivanik, O. M. (2016). Marine geology. Kyiv publishing center "Kyiv University", 478 p. [in Ukrainian].
8. Moroz, S. A., Sokolov, I. P., Sovyak-Krukovsky, Yu. V. (1994). Biostratigraphy of Paleogene of the Kaniv stratotype region. Kyiv: Institute of Geosciences of NAS of Ukraine, 46 p. (Preprint / NAS of Ukraine. Institute Geol. Sciences; 94-2). [in Ukrainian].
9. Moroz, S. A., Kurvel, N. S., Chernova, L. V. (1996). Features of palynologic complex of olistostrome thickness of Glyadiv suite of the Kaniv stratotype region of the "boreal" Paleogene. *Abstracts of XIX session of UPS*. Kyiv, 42–43. [in Ukrainian].
10. Moroz, S.A., Kurvel, N.S., Sokolov, I.P. (2000). Palynology characteristic of Paleogene deposits of the Kaniv and Luzaniv stratotype regions: Geologist from God. Kyiv, 28–38. [in Ukrainian].
11. Polovka, S. G., Ivanik, O. M., Popova, L. V., Solonina, O. O. (2007). Sergiy Amvrosiyovych Moroz. The bibliography. Kyiv. 40 p. [in Ukrainian].

Надійшла до редколегії 15.08.17

O. Ivanik, Dr. Sci. (Geol.), Prof.
E-mail: om.ivanik@gmail.com
Taras Shevchenko National University of Kyiv
Institute of Geology, 90 Vasylykivska Str., Kyiv, 03022, Ukraine

SCIENTIFIC HERITAGE OF PROFESSOR S.A. MOROZ AND THE IMPLEMENTATION OF ITS IDEAS TO CONTEMPORARY GEOLOGICAL SCIENCE

The article describes the scientific, organizational and public activity of prominent Ukrainian scientist, head of department of general and Historical Geology of Geological Faculty of Taras Shevchenko National University of Kyiv, a famous geologist, stratigrapher, palentologist, Chevalier of the Order "For Merit" of third degree, doctor of geological-mineralogical sciences, professor S.A. Moroz. It reveals the contribution to the improvement and further development of Ukrainian and World geological science, philosophical analysis and philosophical knowledge. The trends of modern geological research related to the scientific heritage of the famous scientist are analyzed.

Е. Иваник, д-р геол. наук, проф.
E-mail: om.ivanik@gmail.com
Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко
УНИ "Институт геологии", ул. Васильковская, 90, г. Киев, 03022, Украина

НАУЧНОЕ НАСЛЕДИЕ ПРОФЕССОРА С.А. МОРОЗА И ВНЕДРЕНИЕ ЕГО МИРОВОЗЗРЕНЧЕСКИХ ИДЕЙ В СОВРЕМЕННУЮ ГЕОЛОГИЧЕСКУЮ НАУКУ

Охарактеризована научная, организационная и общественная деятельность известного украинского ученого, заведующего кафедрой общей и исторической геологии геологического факультета Киевского национального университета имени Тараса Шевченко, известного геолога, стратиграфа, палеонтолога, кавалера ордена "За заслуги" III степени, доктора геолого-минералогических наук, профессора С. А. Мороза. Освещается його вклад в развитие украинской и мировой геологической науки, философского анализа и мировоззренческого знания. Анализируются направления современных геологических исследований, связанных с научным наследием известного ученого.